

Strokovni članek/1.04

dr. Naško Križnar

TRENUTEK SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA FILMA

V svojem referatu bom prikazal nekaj korakov slovenskega etnografskega filma, ki se mi zdijo ključni za razumevanje njegovega sedanjega položaja in za predvidevanje ter načrtovanje njegove prihodnosti. Pri tem se ne bom ukvarjal s predzgodovino slovenskega etnografskega filma v obdobju od začetkov kinematografije do druge svetovne vojne, v t. i. Badjurovem obdobju. (O tem glej Križnar, 1994 in 1995)

Januarja leta 1958 je Odbor za etnografski film pri Slovenskem etnografskem društvu objavil elaborat "Slovenski etnografski film - predlogi in dosežki". Pri njegovem sestavljanju so s svojimi predstavniki sodelovali Seminar za etnologijo pri Univerzi v Ljubljani, Inštitut za slovensko narodopisje SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut, Slovenski etnografski muzej in Tehniški muzej Slovenije.

Pod naslovom Perspektivni načrt za izdelavo slovenskih etnografskih filmov so v elaboratu zbrane 103 teme, ki bi jih bilo treba po mnenju predlagateljev čimprej posneti na filmski trak. Pri vsakem naslovu so označili ali predlagajo izdelavo filma za arhiv ali za distribucijo. Prvič v slovenski etnologiji je nekdo razmišljal o zvrsteh etnografskega filma.

Zbrane teme so bile razdeljene v tedaj standardna etnološka poglavja: Stavbe in naselja, Poljedelstvo in živinoreja, Čebelarstvo, Ljudska prehrana, Ljudski lov, Ljudska noša, Domača delavnost, Domača obrt, Ljudski promet, Ljudska umetnost, Ljudski običaji, Ljudska igra, Ljudska pesem, Ljudska glasba, Ljudski ples in Razno. Največ naslovov je predlaganih med Ljudskimi običaji (30), sledijo Domače obrti (22), Poljedelstvo in živinoreja (14) itd. Pesem, glasba in ples nimajo predlaganih konkretnih naslovov (razen filma ob obletnici smrti avtorja pesmi Gor čriez izaro...), temveč samo splošna navodila in usmeritve. Pod Razno so

predlagani portreti posameznikov in ustanov ter delo etnografske terenske ekipe (6).

V drugem delu elaborata so navedeni doslej realizirani slovenski etnografski filmi, 29 po številu. Največ jih je iz filmskih podjetij Triglav filma in Vibe filma. Navedenih je pet kratkih dokumentarcev, ostalo so odlomki Filmskega obzornika. Navedeni so tudi filmi Inštituta za slovensko narodopisje, med njimi Lavfarji v Cerknem (1956), in sedem enot še nezmontiranega gradiva iz obdobja 1956-1958. Ni veliko, posebno če pomislimo, da največ omenjenih filmov spada po današnjih merilih med filme na etnografske teme in ne med etnografske filme. Med njimi najdemo dva povojna Badjurova filma (Pomlad v Beli Krajini, 1952, in Kroparski kovači, 1954), medtem ko v spisku ni Bloških smučarjev (1932) in Badjurovih filmskih fragmentov izpred druge svetovne vojne (npr. Narodne noše v Ratečah, 1929, Jurjevanje v Črnomlju, 1930, in Škofjeloški narodni običaji, 1930), ki niso nič manj zanimivi kot fragmenti Inštituta za slovensko narodopisje.

Čisto drugačna pa je slika po prenehanju delovanja Odbora za etnografski film. Kaže, da je srečevanje etnografov in filmarjev v Odboru vplivalo na slednje, da so vse več posegali po etnografskih temah v svojih dokumentarnih filmih. Verjetno je, med drugim, prav po tej zaslugi Odbora Triglav film postal eden največjih producentov dokumentarnih filmov na etnografske teme v tedanji Jugoslaviji (Drljača, 110). Kuret seveda s tem ni bil zadovoljen, saj je v nekaterih svojih spisih postavil etnografskemu filmu ambicioznejše cilje. Tako

Lavfarji v Cerknem, 1956

Štehanje (1959), Viba film, scenarij Niko Kuret, režija Ernest Adamič, 35 mm, barvni, zvočni, 279 m. Hrani Filmski arhiv Arhiva RS Slovenije.

npr. leta 1957 zapiše: "Normalni 35-milimetrski filmi z etnografsko oziroma folklorno tematiko, ki smo jih uvrstili v nocojšnji spored, niso znanstveni filmi, marveč režirani, tako imenovani kulturni ali dokumentarni filmi. Naj takoj povem, da teh mi ne bomo posneli" (Kuret 1997, 13).

Za delovanje Odbora za etnografski film je značilen razkorak med načrtovanim in uresničenim. To je pri tako gigantskem načrtu tudi razumljivo. Šlo je predvsem za koncept urgentnega snemanja. Ideja je zamrla s prenehanjem delovanja Odbora. Pa ne samo, da so predlagane kulturne sestavine zamirale, čas je prinesel nove etnološke strategije in metodologije. Zato je spisek zanimiv tudi kot dokument takratnih etnoloških izhodišč. Zelo dobro dokumentira metodološko usmerjenost etnologije in stanje na terenu. Predlagatelji so večinoma posegli po izumirajočih sestavinah ljudske kulture. Že takrat bi se bilo treba posluževati rekonstrukcij, če bi hoteli posneti vse predlagane teme na filmski trak. Danes pa to lahko ugotovimo za večino od njih. Kje bi npr. danes še lahko v živo posneli: požigalništvo, oranje z ralom, lov na divje golobe, smolarstvo, kolarstvo, platnarstvo, vavhanje sukna, izdelovanje vrvi, zlatarje na Muri, vodne riže in drče, splavarstvo, nastrižno kumstvo, da omenim samo nekatere od njih? Isto bi se lahko vprašali o mlačenju s cepcem, o domači železarski obrti, panonskih Lucijah ali o ljudskem lutkarstvu. Veliko število tem pa se je ohranilo, čeprav preoblikovano, in je lahko še vedno predmet vizualnega dokumentiranja. Take so npr. naslednje teme, ki jih najdemo v Predlogih in dosežkih: stavbarstvo, značilne vasi v raznih etničnih območjih, košnja, paša v dolini in v planinah, sejmi, vinogradništvo, čebelarjenje, prehrana, lov, ribolov, noša, lončarstvo, žagarstvo, oglarstvo, suha roba, pletarstvo, izdelovanje cokel, čipkarstvo, mlinarstvo, izdelovanje živinskih zvoncev, piparstvo, promet, življenje na kmetih, pustne šege in maske in druge letne šege, življenjske šege, romanja, pesmi, godčevstvo in ples.

Po toliko letih je zanimivo pogledati, koliko filmov na predlagane teme je bilo realiziranih in v kakšni obliki.

Čeprav je bilo to vprašanje že obravnavano na drugem mestu (Križnar 1996, 69-70), naj vseeno povzamem glavne ugotovitve. Neposreden rezultat Odborovih predlogov je film Štehanje (1959), Nika Kureta in Ernesta Adamiča. V krog Odborovega delovanja sodita verjetno še filma Borovo gostüvanje (1958) Borisa Kuharja, Bizoviške perice (1959) Jožeta Bevca in Kraški kamnarji (1959) Ernesta Adamiča.

Ko je delovanje Odbora že ponehaval, so nastali še naslednji dokumentarni filmi, katerih teme so bile predlagane tudi v Odborovem elaboratu Predlogi in dosežki: Ti si kriv (1961) Zvoneta Sintiča in Jesenska noč med slovenskimi polharji (1962) Dušana Povha.

Pri nacionalni ljubljanski televiziji so v vseh desetletjih, od prenehanja delovanja Odbora do danes, nastajale zanimive oddaje in serije na etnološke teme. Med njimi je vredno omeniti npr. serijo Pri naših pravljicarjih, s sodelovanjem Milka Matičetova, leta 1967. Posnetih je bilo osem oddaj. Mirko Ramovš je začel sodelovati s televizijo leta 1973 pri seriji Slovenski ljudski plesi. Do leta 1996 je bilo posnetih 28 oddaj. Ivan Sedej je sodeloval pri izdelavi serije Regionalna arhitektura (1972-73) in pri njeni ponovitvi Arhitektura slovenskih pokrajin (1988). Janez Bogataj pa pri seriji Domače obrti na Slovenskem (1989-93).

Ko smo leta 1978 snovali šolsko filmsko serijo Kako živimo (o kateri bo več govora v nadaljevanju), na žalost nismo poznali Kuretovih prizadevanj in dokumentov Odbora za etnografski film, ker niso bili nikjer objavljeni. Kljub temu bi skoraj vse teme iz te serije našli že v predlogih Odbora, npr.: planšarstvo, mlačev, vinogradništvo, mlinarstvo, platnarstvo, nabiralništvo, promet.

S televizijo so sodelovali še mnogi drugi etnologi. Nevede so prispevali svoj kamenček v mozaik vizualnih upodobitev slovenske ljudske kulture, katerega vizijo je prvi podal Kuret s svojim Odborom. Naloga je bila prevelika, da bi jo lahko uresničila ena generacija. Morda je k zastoji projekta prispevalo tudi dejstvo, da je bil usmerjen pretežno v t. i. "urgentno snemanje". Ali to pomeni, da je z izumiranjem "ljudskih" dejavnosti odmrta tudi ideja tovrstnega etnografskega filma? Ali se

Kresni večer v Njivi, 1963

je Kuret umaknil s področja filma, ker ni prepoznal njegove drugačne vloge, kot je urgentno snemanje? Kakorkoli, s pobudami Nika Kureta in Odbora se je v razvoju slovenskega etnografskega filma zaključilo obdobje, ki ga označujejo idealizem, utopičnost in pomanjkanje realizacijskih sredstev ter metodologije. Določilom tega obdobja bi lahko dodali tudi strokovni aktivizem, saj kasneje na tem področju pri nas ni bilo tako močnih združevalnih pobud.

Značilna filma Odborovega obdobja sta Lavfarji v Cerknem (1956) in Štehanje (1959). Odražata takratno strategijo Mednarodnega odbora za etnografski film (CIFE), ki je nagovarjala znanstvenike k sodelovanju s profesionalnimi filmarji oz. k delitvi znanstvene in cineastične odgovornosti.

Po prenehanju delovanja Odbora se je pobuda za uporabo filma pri etnološkem raziskovanju prenesla z Inštituta za slovensko narodopisje SAZU na Glasbenonarodopisni inštitut. Uroš Krek in Valens Vodušek ter njuni sodelavci so v šestdesetih letih s svojim zgledom pospeševali filmska snemanja na raziskovalnih terenih. Najprej so skušali snemati na 16-milimetrskem traku (Kostelsko, 1961, Predgrad v Beli Krajini, 1961), kasneje pa so ostali pri 8-milimetrskem. Nastali so filmi iz Rezije (Rezija - deveta dežela, 1962, Kresni večer v Njivi, 1963, S poti po Reziji, 1963) in tudi iz drugih krajev in na druge teme. Film Lončene piščalke (1964) Uroša Kreka je bil celo nagrajen na enem od festivalov amaterskega filma. Eksperimentirali so s sinhronim tonskim zapisom na ločenih magnetofonskih trakovih. Njihovi filmi so bili opremljeni z glasbo in s komentarjem.

Leta 1975 je bil ustanovljen Odbor za film pri Slovenskem etnološkem društvu. Spodbujal je izdelavo filmske dokumentacije v etnoloških ustanovah. V Goriškem muzeju so nastajali kratki filmski dokumenti na 8-milimetrskem traku od leta 1972 dalje (Bosanski ovčarji v Vipavski dolini, 1972, Pustovanje v Drežnici, na Lohkah, na Črnem vrhu, v Tolminu, 1973, Planina Za skalo, 1973, Bičevniki, 1974, Gora nad Ajdovščino, 1974, Blumarji, 1975 in 1976, Pustovanje na Banjšicah, 1976, Breginj pred rušenjem, 1976, Prisotnost in odsotnost oseb in predmetov, 1981, itd.).

Z dogovorom med Slovenskim etnološkim društvom in Goriškim muzejem je bil leta 1979 ustanovljen neformalni Center za etnološki film, s sedežem v Goriškem muzeju. V sodelovanju z etnološkimi oddelki v pokrajinskih muzejih in z Oddelkom za etnologijo na Filozofski fakulteti so nastali naslednji filmi: Galjevica (1977) na Oddelku za etnologijo, Arhitektura v Dolini (1977) v sodelovanju z Gorenjskim muzejem, Slivarji (1981) v sodelovanju s Posavskim muzejem in Izola - fragmenti 1979-1984 (1984) v sodelovanju z Medobčinskim zavodom za spomeniško varstvo v Piranu.

Omenjena produkcijska oblika je napovedovala možnost ustanovitve profesionalne produkcijske enote, ki jo je predlagal Niko Kuret že leta 1967 in 1968 Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Predlog se je imenoval Centralni arhiv etnografskih filmov (CAEF). Leto kasneje pa je predlagal še ustanovitev posebne produkcijske enote pri SAZU, ki naj bi se posvečala proizvodnji znanstvenih etnografskih filmov. Tako moremo razumeti ustanovitev Avdiovizualnega laboratorija pri ZRC SAZU, leta 1983, kot rezultanto zavrženih in pozabljenih Kuretovih pobud, filmskega delovanja Glasbenonarodopisnega inštituta ter avtonomnega prizadevanja Slovenskega etnološkega društva ter posameznih proizvodnih jeder etnografskega filma v drugi polovici sedemdesetih let.

Medtem pa je leta 1978 Odbor za film pri SED koordiniral nastajanje šolske filmske serije Kako živimo, v proizvodnji Dopisne delavske univerze, založbe Univerzum, v Ljubljani. Urednica je bila Mirjana Borčič, strokovni koordinator pa Naško Križnar. Od leta 1979 do 1980 je nastalo deset kratkih dokumentarnih filmov na etnološke teme: Kruh (Boštjan Vrhovec, Fanči Šarf), Od setve do mlačve (Boštjan Vrhovec, Fanči Šarf), Lan (Peter Zobec, Jože Dular), Planšarstvo v Bohinju (Naško Križnar, Anka Novak), Sirjenje na ovčji planini (Naško Križnar), V mlinu (Vasko Pregelj, Janez Bogataj), Vinogradniki (Filip Robar - Dorin, Majda Čeh), Promet (Vasko Pregelj, Janez Bogataj), Nabiralništvo (Franci Slak, Zmago Šmitek), Ribišstvo (Miroslav Zajec, Cveto Ros). Realizirali so jih profesionalni filmarji pod strokovnim vodstvom slovenskih etnologov, od katerih so se nekateri prvič srečali s pisanjem za film, vsi pa smo se učili prenašati strokovna spoznanja v vizualni medij. Film so brez komentarja, dodana jim je tiskana brošura z metodičnimi napotki učitelju in s strokovnim komentarjem ter z bibliografijo.

Pionirsko dejanje tega obdobja je proizvodnja prve videoprodukcije v slovenski etnologiji. To je video film Oris stanovanjskih načinov v Novi Gorici (1980), v proizvodnji Goriškega muzeja. S skromno videotehniko so predstavljeni nastanek in razvoj mesta ter struktura sodobnih bivanjskih oblik, od udobnih stanovanj v zasebnih hišah do ubožnih začasnih bivališč sezonskih delavcev. Glavnino filma predstavljajo intervjuji s stanovalci. Danes je ta izdelek dostopen samo na tehnično slabi kopiji na VHS formatu, ker za format, v katerem je bil posnet (Philips VCR), ni več aparat. Avdiovizualni laboratorij pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU je bil ustanovljen leta 1983. Sprva je

Oris stanovanjskih načinov v Novi Gorici (1980), Goriški muzej, scenarij in realizacija Naško Križnar, VCR in VHS, barvni, zvočni, 70 min.

deloval v okviru Glasbenonarodopisne sekcije Inštituta za slovensko narodopisje, nato kot posebna enota ZRC SAZU, od leta 1999 pa kot sekcija Inštituta za slovensko narodopisje. Načrtovan je bil kot tehnološka podlaga za izdelavo avdiovizualnih dokumentov Glasbenonarodopisnega inštituta. Kasneje se je vse bolj usmerjal v t. i. vizualne raziskave v etnologiji, v raziskovanje metodologije in snemanje raziskovalne vizualne dokumentacije, zlasti za potrebe etnoloških raziskav. Nastajala je zbirka vizualne dokumentacije - arhiv, ki danes (leta 2000) šteje 650 enot pretežno etnološke vsebine na različnih nosilcih, od filma do različnih videoformatov.

AVL je tudi izvršni producent strokovnih filmov za sorodne ustanove. Doslej je pri izdelavi dokumentarnih video filmov sodeloval z Dolenjskim muzejem, Gorenjskim muzejem, s Pomorskim muzejem Sergej Mašera, Slovenskim etnografskim muzejem in Triglavskim narodnim parkom. V njegovem okrilju nastaja serija videokaset Podobe znanosti, ki jo Založba ZRC izdaja od leta 1993. Prvi etnografski film v tej zbirki je bil Peka božičnega kruha (1995).

Leta 1994 so se na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo začela izbirna predavanja predmeta Vizualna antropologija za študente 2. letnika samostojne študijske smeri. Pred tem je več let potekala Video delavnica - vaje iz video snemanja, ki je dala posebno dobre rezultate. Nastalo je več odličnih študentskih filmov kot sestavnih delov seminarских in diplomskih nalog. Med njimi je vredno omeniti filma Nadje Valentinčič, Prodajalci Mladine v Ljubljani (1988) in Študentsko naselje (1990), prvi za seminarско in drugi za diplomsko nalogo.

Zdaj ob predavanjih poteka tudi seminar, študentje pišejo seminarске in diplomske naloge s področja vizualnih raziskav.

Predmet Vizualne raziskave, katerega referenčni podlagi sta etnologija in vizualna antropologija, je predlagan tudi v predmetniku nove Fakultete za humanistične študije, bodoče Primorske univerze v Kopru.

Značilnosti obdobja po Odboru do današnjega časa so: demokratizacija medija, razdrobljenost proizvodnih jeder in s tem fleksibilnost proizvodnje. Vse to odraža prvi slovenski etnološki video dokumentarec Oris stanovanjskih načinov v Novi Gorici (1980), ki ima tudi svojevrstni amaterski videz. Ta je bil prepoznan že v času proizvodnje na 8-milimetrskem traku. Niti Uroš Krek, niti Julijan Strajnar, niti Naško Križnar niso šolani filmski snemalci.

Vprašajmo se, kakšen je današnji položaj slovenskega etnografskega filma in kakšna je njegova prihodnost.

Pridobivanje vizualne dokumentacije, vizualnih zapisov se je drastično pocenilo. Temu primerno bi se morala spremeniti tudi strategija proizvodnje etnografskega filma. A kljub temu nimamo danes nič več proizvodnih jeder etnografskega filma kot v bližnji preteklosti, res pa je, da imamo dve profesionalizirani mesti, to sta Avdiovizualni laboratorij ZRC SAZU (AVL) in Kustodiat za etnografski film pri Slovenskem etnografskem muzeju (KEF). Prvi se navezuje na videostudio, ki je opremljen z analogno snemalno opremo in digitalno montažo, drugi pa je opremljen z analogno in digitalno snemalno opremo, nima pa montažne tehnologije. Medtem ko se AVL posveča vizualnim raziskavam in proizvodnji vizualnih zapisov za znanstveno raziskovanje, KEF izdeluje predvsem vizualne zapise in proizvode za muzejsko prezentacijo. Sama od sebe se vsiljuje misel o združitvi tehnoloških zmogljivosti v okviru slovenske etnologije in tudi širše, ki bi oplemenitila dosedanja vlaganja na tem področju. Doslej je bila namreč vizualna tehnologija dokaj draga

za razmere v znanosti in kulturi. Glede na obseg proizvodnje etnografskega filma v Sloveniji bi bilo nesmiselno, da bi vsaka etnološka ustanova v Sloveniji razvila tehnološki park za celovito vizualno proizvodnjo. Zato bi morali ravnati ekonomično in združiti vsaj postproduksijske zmogljivosti. To bi bila skupna infrastrukturna skupina (Nacionalni center za znanstveni film) za proizvodnjo znanstvenoraziskovalne vizualne dokumentacije in etnografskih filmov, ki bi jo sestavile tri osrednje etnološke ustanove: AVL ISN v imenu ZRC, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo ter KEF v imenu Slovenskega etnografskega muzeja. Skupni tehnološki park bi vsestransko koristil razvoju etnografskega in znanstvenega filma nasploh, saj bi morda spodbudil odpiranje novih delovnih mest, ki si jih posamezne ustanove ne morejo privoščiti, ter dvignil kvaliteto raven izdelkov in pospeševal razmišljanja o novih načinih uporabe vizualnih zapisov v etnologiji. Toda ali nismo že zamudili pravega trenutka za omenjeni podvig? Pred nami so že novi izzivi.

V današnjem času vidim naslednje značilnosti, možnosti in dileme:

Povečala se je dostopnost do vizualne tehnologije. Kvalitetno smemalno opremo obvlada tudi priučeni raziskovalec. Digitalna tehnologija omogoča manipuliranje z gradivom v osebem računalniku, ki bo kmalu imel montažni softwer že med serijsko opremo. A sprašujem se, ali se ne bo zgodilo nekaj podobnega, kot se je v času po Kuretovi "avanturi"? To je: navdušen zagon, a nizka medijska raven, do katere bo morda prišlo zaradi nizke ravni obvladovanja snemalske in montažne večšine. Podoben pojav smo opazovali v svetu po "boomu" elektronske tehnologije.

V tem trenutku je najšibkejša točka slovenskega etnografskega filma izobraževanje raziskovalcev za proizvodnjo vizualij z novo tehnologijo ter za analizo in manipulacijo z gradivom. Tudi ta podatek govori v prid ustanovitvi osrednje infrastrukturne enote, ki bi zagotavljala visoko kvaliteto izdelkov in tudi izobraževanje etnologov raziskovalcev.

Do neke mere rešuje to zagato Poletna šola vizualnega v Novi Gorici, ki jo vsako leto pripravi AVL, a se vanjo vpisuje še najmanj etnologov. Prevladujejo sociologi, antropologi in kulturni delavci. Študentje, diplomanti in podiplomci etnologije so v manjšini, čeprav je bila šola ustanovljena predvsem z mislijo nanje.

Ob problemih tehnološke baze etnografskega filma in šolanja za vizualno proizvodnjo v znanosti pa se pojavlja še vprašanje ustvarjanja meril za znanstvenost etnografskega filma. Ta merila so temelj za bodoče upoštevanje vizualij pri evalvaciji znanstvenega dela. Vizualne objave danes niso obravnavane enakopravno s tiskanimi objavami in vendar včasih vanje vlagamo več dela kot v pisanje. To ni samo problem slovenske etnologije. Z njim se ubadajo vsi znanstveniki, ki se posvečajo tudi proizvodnji vizualij.

Na ZRC SAZU se tega problema že dolgo zavedamo. Zato smo konec leta 1997 poslali ustrezni komisiji Ministrstva za znanost naslednji predlog, ki ga navajam v celoti:

Predlog za dopolnitev 25. člena (ocena bibliografskih podatkov) Pravilnika o vrednotenju kakovosti in financiranju Programov razvoja JRO

Obrazložitev problematike

V naši znanosti, zlasti v humanistiki, se poleg knjižnih objav vse bolj uveljavljajo tudi objave na drugih nosilcih: film, videokaseta, diafilm, zgoščenka (CD) in večpredstavitvena zgoščenka (CD-ROM).

Založba ZRC SAZU v svojem pravilniku izenačuje objave znanstvenih dosežkov na omenjenih nosilcih s knjižnimi oz. tiskanimi objavami. To je posledica dejstva, da ta založba izdaja tudi znanstvene filme, ki jih izdeluje Avdiovizualni laboratorij ZRC SAZU v uredništvu Redakcije za znanstveni film, in zgoščenke ter večpredstavitvene zgoščenke, ki jih občasno izdelujejo drugi inštituti ZRC SAZU.

Omenjena politika Založbe se ujema z našim prizadevanjem za popularizacijo slovenske znanosti. Po drugi strani pa znanstveniki raziskovalci niso dovolj nagrajevani za svoja prizadevanja pri uveljavljanju novih medijev.

Zato podpisani predlagamo komisiji za vrednotenje bibliografskih podatkov pri MZT, da pri točkovanju upošteva tudi publiciranje raziskovalnih dosežkov na omenjenih neknjižnih nosilcih.

Značilnosti objave znanstvenih dosežkov na neknjižnih nosilcih.

- 1. Objava znanstvenega (video) filma, diafilma, zgoščenke ali večpredstavitvene zgoščenke izhaja neposredno iz rezultatov raziskovalnega dela.*
- 2. Značilnost večine teh del je večdisciplinarnost.*
- 3. Gradivo in podatki za izdelavo teh del praviloma izvirajo iz znanstvenega dela in zbirk raziskovalnih inštitutov oz. ustanov, ki jih podpira tudi MZT z namenskim financiranjem.*
- 4. Vsa omenjena dela so javno dostopna v COBISS-u in po zakonu tudi v evidenci NUK-a.*
- 5. Sodelovanje pri izdelavi omenjenih del lahko razdelimo v naslednje postavke:*
  - predhodna znanstvena raziskava oz. ureditev obstoječega gradiva,*
  - pisanje besedila, scenarija oz. spremnega besedila,*
  - strokovno vodstvo po terenu ali pri odločitvah za izbiro gradiva,*
  - režija filma oz. uredništvo izdelka.*

Opis meril za vrednotenje

Podpisani že v začetku predlagamo visoka merila za vrednotenje objave znanstvenih dosežkov na neknjižnih nosilcih.

V kategorijo znanstvenega filma, video filma, zgoščenke ali večpredstavitvene zgoščenke lahko sodijo samo dela, ki izkazujejo znanstveni značaj po vsebinski, teoretični in metodološki plati ter končno tudi po avtorskem poreklu oz. po statusu ustanove sodelujočega raziskovalca.

Produkcijo neknjižnih znanstvenih objav mora praviloma

voditi ustrežno uredništvo, ki opravi recenzijski postopek, podobno kot pri knjižnih objavah. Na ZRC SAZU sta to uredniški odbor Zbirke ZRC in Redakcija za znanstveni film.

Vsak film ali video dokumentarec, vsak diafilm, vsaka zgoščenka ali večpredstavitvena zgoščenka še ni znanstveno ali strokovno delo zgolj zato, ker je pri njihovi izdelavi sodeloval znanstvenik raziskovalec. Zato v to kategorijo ne sodijo TV-oddaje, razni promocijski filmi in reportaže o raziskovalcih ter njihovi dejavnosti.

Sklep

Predlagamo, da se 3. točki 25. člena (Izdane knjige in druga gradiva za recenzijo) doda naslednja alineja:

- **Objava znanstvene raziskave ali njenega dela v neknjižni obliki (film, video, diafilm, zgoščenka ali večpredstavitvena zgoščenka) 1- 5 točk.**

Predlog točkovanja prispevkov sodelavcev pri neknjižnih znanstvenih objavah:

- predhodna raziskava oz. priprava gradiva	1
- pisanje besedila ali spremnega besedila	2
- izdelava oz. pisanje scenarija	1
- strokovno vodstvo pri realizaciji dela	1
- režija filma oz. uredništvo dela	5 točk

Posebne dosežke na področju znanstvenega filma, zgoščenke ali večpredstavitvene zgoščenke bi kazalo še posebej ovrednotiti.

Na primer:

- nagrajeni znanstveni film na mednarodnem festivalu znanstvenih filmov	5 točk
- sodelovanje na festivalu s selekcijsko komisijo	3 točke

Opomba: Te točke si razdelijo sodelujoči raziskovalci ustrežno njihovem deležu pri realizaciji.

Ob koncu naj pripomnimo, da omenjeni predlogi izvirajo iz raziskovalne prakse, ki v Sloveniji že poteka. To ni nekaj novega, kar pri nas šele uvajamo v znanstveno raziskovalno sfero. Zato bi kazalo pri MZT razmisliti o ustanovitvi posebne komisije za izdelavo meril vrednotenja in financiranja neknjižnih objav v naši znanosti, ki bi stalno spremljala razvoj tega izseka znanosti.

Predlog je podpisalo sedem predstojnikov inštitutov oz. vodij enot pri ZRC SAZU.

Zaključek

Digitalizacija vizualnih zapisov poteka na vseh ravneh vizualne proizvodnje. Medtem ko v fazi snemanja in montaže zgolj nadomešča bivšo analogno tehnologijo, pa jo v fazi komunikacije močno prekaša. V mislih imam CD-ROM in svetovni splet z njuno interaktivnostjo. Digitalna tehnologija odpira nove prostore za vizualno komunikacijo in s tem v zvezi se že postavlja vprašanje delitve domen v cyber prostoru. Združevanje sil zdaj ne bo več potrebno samo na ravni proizvodnje, pač pa tudi na ravni predstavitve vizualnih podatkovnih zbirk v virtualnem prostoru. Kako bomo odgovorili na te izzive? Digitalizacija ni sama sebi namen. Je samo osnova za

hranjenje vizualnih podatkov in za hitrejšo manipuliranje ter komuniciranje z njimi. Vse kaže, da bodo baze podatkov v virtualnem prostoru postale največji kapital znanosti, a samo, če jih bomo znali pravočasno izkoristiti.

V zadnjem času nas vabijo v številne domene v cyber prostoru, kjer naj bi se pojavili s svojimi podatkovnimi zbirkami. Naj navedem primer iz bližnje Italije. V Furlaniji postavljajo dva portala, ki vključujeta tudi kulturno dediščino sosednjih dežel. Imenujeta se Territori ipermediali (Gemona) in Laboratorio didattico della Valcanale. Oba bosta omogočala vstop v svet večdisciplinarnih informacij in bosta služila predvsem za kvalitetno informiranje v turizmu in šolstvu. Dežela Furlanija in avtonomna provinca Bolzano skupaj postavljata projekt L'archeotopo. Memoria e progetto del sito storico, ki naj bi združeval zgodovinsko arheološke in kulturne dobrine celotnega področja ter jih predstavil v obliki virtualne biblioteke v svetovnem spletu. To so gotovo hvalevredne pobude, ki se jim ne bomo mogli izogniti. Hkrati pa nas navajajo na zamisel, da bi sami ustvarili nekaj podobnega. In tu vidim priložnost za združevanje moči slovenskih etnologov, zlasti tistih, ki lahko ponudijo kvalitetne slikovne informacije iz svojih zbirk. Zato v Inštitutu za slovensko narodopisje snujemo svoje spletno mesto, AVL pa poseben portal za predstavitev vizualnega arhiva. Radi bi povabili tudi druge vizualne arhive v Sloveniji in v sosednjih deželah. Združevanje informacij v digitaliziranem prostoru se mi zdi enako pomembno kot združevanje infrastrukturnih zmogljivosti slovenskega etnografskega filma. Tako bi zagotovili, da naše znanje ne bo ostajalo mrtev kapital. Slovensko etnološko društvo je lahko primerno mesto za dogovarjanje o omenjenih projektih, glavno breme pa bi morale nositi ključne etnološke ustanove: Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo pri FF in Slovenski etnografski muzej, a ne brez sodelovanja drugih ustanov in posameznikov.

Literatura:

- DRLJAČA, Dušan 1972: Jugoslovanski dokumentarni film z etnološko tematiko. V: Slovenski etnograf XXIII-XXIV, 105-112.
- KRIŽNAR, Naško 1982: Slovenski etnološki film, Filmografija 1905-1980. Slovenski gledališki in filmski muzej, Ljubljana.
- - 1994: Narativne sheme petih Badjurovih filmov. V: Ivan Nemanič, Filmi Metoda in Milke Badjura 1926-1969, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana, 29-49.
- - 1995: Antropologija filmov Metoda Badjura. Filmska ustvarjalnost Metoda in Milke Badjura 1926-69. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana, 16-25.
- - 1996: Vizualne raziskave v etnologiji. Ljubljana.
- KRIŽNAR, Naško (ur.) 1997: Etnološki film med tradicijo in vizijo. Ljubljana.
- KURET, Niko 1997: Uvodna beseda k večeru etnografskega filma. Kongres ZFDJ v Varaždinu 1957. V: Naško Križnar (ur.), Etnološki film med tradicijo in vizijo, 13-15.